

Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862).

De la administrația militară la autonomia provincială,

Editura Academiei Române, București, 1993, 550 p.

Având reverberații adânci în trecutul de slavă al Moldovei, Istoria Bucovinei a suscitât în mod firesc interesul specialiștilor români. Deoarece pajurile imperiale austriece au stăpânit acest ținut din 1774 până 1918 istoria acestuia s-a bucurat și de interesul specialiștilor străini, mai ales austrieci, germani și slavi.

Apariția cărții istoricului Mihai Iacobescu se integrează firesc într-un proces de recuperare a istoriei, proces ce a început în 1990. Până în acel an istoria Bucovinei a fost în general un subiect tabu datorită vicisitudinilor istorice care au generat constrângeri ideologice. Efortul de recuperare a istoriei Bucovinei a generat în 1991 editarea cărții *Istoria Bucovinei* scrisă de Ion I. Nistor. Cartea profesorului sucevean continuă "în adâncime" ceea ce Ion I. Nistor a realizat "în extensiune" (Gh. Platon, *Cuvânt înainte*, p. 10).

Precedată de un competent *Cuvânt înainte* al academicianului Gh. Platon (p. 9-10), *Introducerea* autorului (p. 11-21) ne prezintă motivația elaborării și tematica generală a acestei cărți. Sunt prezentate punctele de vedere ale istoriografiei străine și românești privind istoria Bucovinei și sursele bibliografice folosite pentru elaborarea lucrării, structurată în patru mari capitole:

Cap. I *Cadrul General. Românii la răscrucea furtunilor. Secolul al XVIII-lea* (p. 23-48).

Cap. II *Habsburgii ocupă și anexează "Cheia Moldovei"* (p. 49-91).

Cap. III *Preocupări și efecte ale politicii habsburgice* (p. 93-304).

Cap. IV *Activitatea românilor pentru apărarea și afirmarea ființei lor naționale* (p. 305-473).

Incheierea lucrării (p. 475-476) prezintă motivațiile și esența politicii austriece în Bucovina. O consistentă *Bibliografie selectivă* (p. 477-499), un util *Glosar de termeni* (p. 491-492), lista abrevierilor folosite (p. 493), ilustrațiilor (p. 495-514), o hartă a imperiului austriac și două hărți ale Bucovinei (p. 515-516), un util indice de locuri și persoane (p. 517-537) întregesc fericit această lucrare. Lucrarea beneficiază și de scurte rezumate în limbile engleză (p. 539-541) și germană (545-547).

Cititorul obiectiv și fără prejudecăți va constata că autorul lasă în general documentele să vorbească, intervenția personală limitându-se la elaborarea judecăților de valoare și a concluziilor. Bogăția trimiterilor erudite și grija arătată de autor pentru evitarea "clișeeleor" patriotice, greu de evitat la acest subiect istoric cu vaste implicații emoționale, ne demonstrează că această lucrare se încadrează în deviza "istoria așa cum a fost" (Leopold von Ranke).

Capitolul I al lucrării ne prezintă cadrul general internațional de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cu decăderea Poloniei și Turciei și ascensiunea Rusiei și Austriei. Este prezentată importanța strategică a Principatelor, ca puncte de înaintare a Habsburgilor spre Balcani sau a rușilor spre Constantinopol (p. 24). Sunt puse în evidență motivațiile politicii austriece privind ocuparea Bucovinei: "Ocuparea și anexarea nordului Moldovei face parte integrantă dintr-o amplă și îndelungată politică expansivă a Casei de Habsburg... Habsburgii sperau, fie să-și continue planurile lor expansioniste, să anexeze toată Moldova, dacă era posibil, fie să zădărnicească ocuparea ei de către Rusia" (p. 24).

Impunerea regimului fanariot în Moldova și Muntenia este prezentată ca o contraofensivă disperată a Porții pentru a rezista expansionismului austriac și rusesc, controlând mai strâns afacerile Principatelor (p. 25-26). Progresele iluminismului în Principate și Transilvania (p. 40-47) încheie observațiile despre societatea românească la sfârșitul sec. al XVIII-lea. În finalul acestui capitol se arată că "Impărțirea Poloniei în 1772 între Rusia, Prusia și Austria a salvat existența statală a Principatelor, dar a oferit Casei de Habsburg pretextul să ceară Porții zona de nord, "cheia Moldovei...". Turcia a cedat Austriei Bucovina spre a salva restul Principatelor, fiindcă se conturase primejdia ocupării lor și de către Rusia, dar și de către Austria și Prusia (p. 47).

Aprecierea lui Federic cel Mare "Austria are întotdeauna poftă să se mărescă și să smulgă ceva vecinului său" (p. 48) încheie acest scurt și util capitol introductiv.

În capitolul al doilea al lucrării sunt prezentate principalele etape ale jocului politico-diplomatic, combinat cu subtile demonstrații de forță, practicat de austrieci în vederea anexării nordului Moldovei.

Strategia politico-diplomatică austriacă se pliază la meandrele războiului ruso-turc (1768-1774), Austria și Prusia hotărând să se opună tendinței de acaparare a Principatelor manifestată de Rusia (p. 52-55). Strategia politico-diplomatică austriacă este motivată de grave interese geopolitice. Instalarea rușilor în Moldova și Țara Românească ar fi închis accesul austriecilor spre gurile Dunării. Totodată există pericolul impunerii ideilor panortodoxe la românii din Transilvania și Banat (p. 56).

Obținând acceptul Porții în vederea anexării Bucovinei, cancelarul Kaunitz și reprezentantul Austriei la Istanbul, Thugut, vor țese o plasă de intrigi, cumpărându-l chiar pe socrul lui Grigore al III-lea Ghica, Iacovache Rizo (p. 77), făcând inutile protestele domnului și boierilor români (p. 76-82).

Capitolul se încheie cu prezentarea triumfului complet al politicii austriece, triumf concretizat de depunerea jurământului de credință către Casa de Habsburg a locuitorilor din Moldova anexată și uciderea domnitorului-erou Grigore al III-lea Ghica (1 octombrie 1777).

În ansamblu, acest capitol prezintă triumful unei diplomații eficiente, formată la școala florentinului Machiavelli și a iezuiților împotriva dreptului istoric și a dreptului natural al unui popor. Se poate spune că Imperiul austriac a practicat în cazul anexării zonei din nordul Moldovei o *Realpolitik* înaintea teoretizării acestui concept în timpul celui de-al II-lea Reich german.

Capitolul al III-lea - cel mai întins al lucrării - se deschide cu o succintă schiță urmată

de prezentarea reformelor iluministe ale Mariei Tereza și ale fiului său Iosif al II-lea (p. 93-109). În paginile următoare sunt prezentate controversile dintre istoriografia română și străină cu privire la etimologia toponimului Bucovina. Folosind datele cercetării istorice românești autorul demonstrează că "Bucovina" este o denumire improprie pentru nordul Moldovei, pusă în circulație treptat de către austrieți după anexare (p. 115).

În pagina următoare ne este prezentat - credem - mesajul fundamental al acestei cărți: "Fie că a fost vorba despre administrația militară, fie de cea galițiană, țelul Curții din Viena a fost același: să încorporeze cât mai repede și cât mai deplin, cu un maxim folos, acest teritoriu la imperiu; să distrugă primatul exclusiv al românilor în cadrul populației din zonă; să creeze, prin colonizări succesive, un mozaic etnic, după chipul și asemănarea structurii multinaționale a capitalei și a imperiului însuși; să facă și din această zonă un mare stat de cultură și civilizație germană. Căile, metodele, mijloacele de realizare au putut varia de la o etapă la alta, dar, în esență, scopul a rămas același" (p. 116).

Subscriem în totalitate la acest mesaj, subliniindu-i exactitatea, deoarece istoria a demonstrat că regulile luptei pe eșcherul politico-strategic sunt dictate întotdeauna de calculul rece nu de idealurile nobile, dezinteresate, caritabile. Austria a urmărit întotdeauna în Bucovina **interese politice**, nu etice.

În subcapitolul referitor la legislație (p. 126-152) sunt înfățișate realizările pozitive datorate legislației austriece în Bucovina (legislația economică și politică). Autorul conchide că "Legile au fost un **secret** al vitalității îndelungate a imperiului, un mijloc de asigurare și protejare a prosperității sale economico-financiare... Pentru întreg sud-estul european imperiul habsburgic a fost, s-ar putea spune, un model de organizare juridică" (p. 128-129).

Subcapitolul referitor la politica etno-demografică dusă de austrieți în Bucovina pornește de la analiza recensămintelor Rinski-Korsakov (1772-1773) și Spleny (1774).

Autorul urmărește modificarea raportului dintre etnii în Bucovina prin emigrarea sau colonizarea de populații, efectuată de austrieți (germani, ruteni, huțuli, evrei, unguri, slovaci, etc.), analizând mai ales cauzele imigrării rutenilor (p. 169-174). Istoricul sucevean arată însă cu obiectivitate că rutenii încep să fie folosiți ca element de manevră politică și contrapondere contra românilor abia după 1848: "În cazul Bucovinei, abia după revoluția de la 1848, coloniștii în ansamblul lor și rutenii, în special, au fost folosiți ca element de manevră politică și contrapondere împotriva românilor" (p. 148).

Subcapitolul referitor la politica economică are în vedere, în mod firesc, progresele care se fac sub regimul austriac în domeniul agriculturii și silviculturii, mineritului, înființării de manufacturi, în Bucovina impunându-se oarecum o "revoluție industrială" în manieră central-europeană. Modernizarea Bucovinei era însă, la acea dată, incompletă și nu s-a făcut pentru folosul românilor. Nu s-a creat o burghezie românească, proprietarii de manufacturi fiind în exclusivitate coloniști (p. 244), un contemporan austriac arătând că "meseriile, în special cele orășenești, n-au atins în nici un fel nivelul celor din vest" (p. 244).

În materie de politică socială sunt vizate două aspecte:

1) Dorința austrieților de a oferi tuturor locuitorilor puțința de a câștiga bine și de a plăti impozite sporite către stat (p. 255).

2) Atragerea, subordonarea și germanizarea claselor și categoriilor sociale

privilegiate, cu încercarea de a amalgama boierimea română cu cea din Galiția (p. 265).

Efectele politicii sociale austriece sunt apreciate ca fiind de natură modestă "... dacă românii au fost afectați cel mai mult de politica habsburgică, celelalte naționalități sunt și ele aduse treptat-treptat în deceniile premergătoare anului 1848 la o situație materială modestă (vezi exemplele la p. 269 și urm.).

În subcapitolul următor autorul ne dezvăluie impactul dintre o cultură ortodoxă în tipare tradiționale (cea românească) și o cultură iluminist-raționalistă pragmatică (cea austriacă). Firavul element de legătură dintre cele două culturi - religia creștină - nu era suficient, dacă nu chiar a împiedicat, fuzionarea acestora. Austriecii nu înțelegeau "misticismul" oriental ortodox, sufletului românesc fiindu-i străin raționalismul și pragmatismul catolic sau protestant. În mod alegoric autorul sugerează impactul dintre cultura românească și cea austriacă: "Stăpînirea habsburgică s-a instalat ca o pojghiță de gheață peste o apă în cotloanele căreia se păstra întreaga lume a viețuitoarelor de până atunci: limba, tradițiile, obiceiurile, cultura populară, mentalități zămislite și consolidate într-o matrice proprie, de veacuri" (p. 274).

Politica religioasă a austriecilor încheie capitolul al III-lea sugerându-ne și mai bine impactul catolicism-protestantism-ortodoxie. Austriecii vor ști să diminueze puterea economică a bisericii ortodoxe, secularizându-i practic proprietățile prin crearea Fondului Religionar. Speculând abil slăbiciunile omenești ale înaltului cler vor reuși să tocească și ascuțișul spiritual al ortodoxiei. Deși clerul ortodox devine aproape apărător și executor al politicii imperiale - mai ales clerul înalt - "masa poporului trăia, prin vechile ei cutume, o viață istorică milenară" (apud Nicolae Iorga, p. 288).

În încheiere, conchidem că impactul dintre tradiționalism și pragmatism a confirmat și în Bucovina regula că elitele dispar sau se adaptează în vreme ce masele se pliază mai greu la noile tipare.

Ultimul capitol pune în evidență lupta românilor pentru obținerea de drepturi politice naționale din momentul anexării (1774) până la dobândirea autonomiei provinciale (1862).

Prima etapă a acestei lupte (1774-1847) este marcată de numeroase petiții și proteste adresate de românii în urma unor abuzuri ale autorităților habsburgice. Forma extremă a protestelor românești a fost dată de haiducie, Darie fiind cea mai reprezentativă figură a haiducilor din Bucovina. Emanciparea prin cultură a românilor este exprimată de activitatea unui Vasile Țântilă, Profirie Dimitroviță (editorii primelor calendare românești în Bucovina) și Teodor Racoce care nutrea planuri ambițioase de a tipări "atât un ziar politic cât și o revistă științifică" (p. 345). Sublinierea rolului familiei Hurmuzachi în lupta pentru emanciparea politică și spirituală a Bucovinei (p. 357-361) încheie primul subcapitol.

Momentul istoric al revoluției de la 1848 se bucură de o amplă tratare (p. 361-426). Este subliniată integrarea în cadrul revoluției din Imperiu și particularitățile revoluției bucovinene. Punctul culminant al revoluției bucovinene este dat de "legitimarea" sa prin activitatea celor opt deputați din Parlamentul Vienei, remarcându-se îndeosebi Anton Kral, Mihai Bodnar-Bodnărescu și Miron Ciupercă. Impresionante pagini sunt dedicate prezentării colaborării românilor din Bucovina cu românii din celelalte teritorii (p. 406-416). Abordarea momentului 1848 se încheie cu prezentarea activității gazetei "Bucovina" (1848-1850).

A treia etapă a luptei românilor (1848-1862) este marcată de hățișurile luptei pentru obținerea de drepturi politico-naționale. Această luptă se desfășoară între două jaloane: Constituția din 4 martie 1849 care proclama autonomia Bucovinei și alegerile parlamentare din martie 1861 când Bucovina primește cinci locuri în parlamentul austriac și dreptul de a constitui o Dietă a țării.

Activitatea culturală având ca momente de vârf inaugurarea "Bibliotecii Țării" (29 septembrie 1852) și a "Reuniunii române de lectură" (19 aprilie 1862) încununează apoteotic lupta românilor și încheie fericit această lucrare.

Parcursând această sinteză de pionerat cititorului atent i se înfățișează opoziția dintre o lume est-europeană aflată oarecum în imobilism și letargie și o lume occidentală dinamică, în plin proces de expansiune (din punct de vedere al criteriilor occidentale).

În aceste condiții criticii pedanți i-ar putea reproșa autorului că cercetarea sa s-a aplecat prea mult asupra autohtonilor, în detrimentul alogenilor. Din titlu însă se desprinde intenția autorului de a nu încerca să scrie o "istorie totală". Parcursând această carte bogat documentată, cititorul imparțial va observa însă că adevărul **despre români** este prezentat "așa cum a fost".

De asemenea, acestei cărți i s-ar putea aduce reproșul că nu a subliniat îndeajuns faptul că în timpul ocupației habsburgice fiii de plugar români au ajuns să cunoască foarte bine limba latină și germană și, în general, cunoștințe mult superioare celor din Moldova sau Muntenia aceleiași perioade. Acest reproș se poate - credem noi - îndepărta ușor, arătând că numărul școlarilor români beneficiind de instrucție superioară a fost mic și scopul austriecilor era de a-i germaniza cultural, îndepărtându-i cu totul de idealurile panromânești, încercându-se o asimilare culturală.

Credem util să sugerăm autorului (în vederea elucidării acestei probleme), ca în volumul II al lucrării să fie incluse tabele statistice cuprinzând cifrele de școlarizare ale românilor și alogenilor și tabele arătând procentual ponderea în funcțiile publice ale cetățenilor români și străini în toată perioada stăpânirii habsburgice. De asemenea, sugerăm apariția în același volum al unui capitol special consacrat studierii efectelor stăpânirii habsburgice în Bucovina.

În ansamblu, ne găsim în fața unei docte lucrări de specialitate, care prin problematica pusă elucidează multe aspecte din trecutul Bucovinei, deschizând linia unor cercetări ulterioare.

Florin Pintescu